

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันการศึกษาที่จัดว่าเป็นสถาบันสูงสุด คือ สถาบันอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) ซึ่งหมายถึง การจัดการศึกษาที่จัดหลังระดับมัธยมศึกษา (Postsecondary Education) หน้าที่หลักของระดับอุดมศึกษา มี 4 ประการ คือ

1. การสอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม
2. การวิจัยค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ
3. บริการทางวิชาการแก่สังคม
4. ถ่ายทอดวัฒนธรรมและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี (วิจิตร ศรีสอาน

2518 : 11)

เนื่องจากปรัชญาของการศึกษาในระดับนี้มุ่งแสวงหาความรู้เป็นหลักสำคัญ เพื่อให้หวังวิชาการงอกเงยขึ้นมา จึงมีคำกล่าวที่ว่า "ชาวมหาวิทยาลัยมีหน้าที่คิดค้นคว้าไปถึงจุดไม่รู้จบ" ทำให้อุดมศึกษามุ่งเน้นบทบาทเกี่ยวกับการสอนวิชาการและการวิจัยค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ ส่วนการบริการทางวิชาการแก่สังคม และการถ่ายทอดวัฒนธรรมจะน้อยกว่าหน้าที่ 2 ประการแรก

ถ้าจะพิจารณาให้ถี่ถ้วนระดับอุดมศึกษาเป็นระดับที่คนส่วนน้อยมีโอกาสได้เข้าไปศึกษา และขณะเดียวกันค่าใช้จ่ายในค่านายบรรณก็มากกว่าระดับอื่น จึงเป็นที่น่าเสียดาย ถ้าหากว่าอุดมศึกษาจะเน้นค่านายบรรณเฉพาะ แต่ในระบบและเพื่อคนส่วนน้อยเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นพวกที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ถ้าหากคนเหล่านี้ได้มีโอกาสรับความรู้เพิ่มเติมก็จะเป็นการทำให้ประเทศพัฒนาก้าวหน้าได้มาก

อีกประการหนึ่งที่อยู่นอกสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากนี้คือ การศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากคั้งที่ ประชุมสุข อาชวอรุง (2522 : 31) ได้กล่าวว่า "การศึกษามีใช่เป็นสิ่งที่สภาพคงที่ (Static) แต่มีสภาพเคลื่อนไหว (Dynamic) การศึกษาจึงต่อเนื่องตลอดชีวิต (Continuing Education) จำเป็นต้องให้สถาบันอุดมศึกษารับผิดชอบในการให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนที่ต้องการ"

นอกจากนี้ความต้องการและค่านิยมของการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีมาก จึงทำให้บัณฑิตที่จบออกมาแทนที่จะผลิตออกมาเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม กลับทำให้คนว่างงาน ไม่สามารถสนองความต้องการอย่างเร่งด่วนได้เท่าที่ควร การสนองความต้องการรีบด่วนของสังคม ควรเป็นการให้การศึกษาที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงง่าย ยืดหยุ่น หลักสูตรสั้น ๆ นั้นหมายความว่า บทบาทที่สามของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการวิชาการแก่สังคมสามารถตอบสนองความต้องการรีบด่วนคั้งกล่าว เพราะการให้บริการวิชาการแก่สังคมเป็นกิจกรรมประเภท "การฝึกอบรม สัมมนา การวิจัย ค้นคว้า สสำรวจ การวิเคราะห์ ทดสอบ ทดสอบ การวางแผน วางระบบ ออกแบบ ประดิษฐ์ การให้คำปรึกษา" (มหาวิทยาลัยรามคำแหง ม.ป.ป. : 12-14) ซึ่งถือว่าเป็น การจัดการศึกษานอกระบบในมหาวิทยาลัย และเป็นหลักสูตรสั้น ๆ มีความยืดหยุ่นมากกว่า การศึกษาปกติในมหาวิทยาลัย ที่ต้องใช้เวลาานทำให้ขาดการยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลง ยาก บัณฑิตที่ผลิตออกมาจึงไม่ทันกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และไม่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม

มหาวิทยาลัยจึงควรจะได้พัฒนาทางด้านการบริการวิชาการแก่สังคมเป็น อย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะถือว่าเป็นการที่มหาวิทยาลัย จัดการศึกษานอกระบบให้กับ สังคมแล้ว ยังเป็นการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้คุ้มค่า คั้งที่ สุนทร สุพันธ์ชัย (2522 : 1) ได้กล่าวว่า เรามีมหาวิทยาลัยอยู่หลายแห่งในประเทศไทย แต่ละแห่ง ก็มีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนมาก มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งวิชาสมบูรณ์ที่สุดเมื่อเทียบกับแหล่งวิชา อื่น ๆ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นสถาบันอุดมศึกษาเช่นเดียวกัน ตามพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2521 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ว่า ให้เป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยแบบทฤษฎีที่ผู้ศึกษาสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนที่มหาวิทยาลัยจัดให้ก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาระดับปริญญาตรีและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง และทะนุบำรุงวัฒนธรรม" (ราชกิจจานุเบกษา, พรบ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521 : 5) จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหงสอดคล้องกับหน้าที่หลักของสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป แต่มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีลักษณะต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ คือ นักศึกษาจะมานั่งเรียนหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นมหาวิทยาลัยรามคำแหงจึงต้องมีระบบชั้นเรียน และระบบการศึกษาทางไกลควบคู่กันไป การที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีรายการทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุของมหาวิทยาลัยเอง เป็นข้อได้เปรียบมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เพราะนอกจากจะใช้สถานีเป็นที่บรรยายวิชาการหลักแล้ว ยังสามารถที่จะใช้สถานีให้บริการวิชาการแก่สังคมได้ด้วย ทำให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลในชนบทสามารถที่จะได้รับบริการวิชาการดังกล่าวได้อย่างกว้างขวาง

ปกติมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้จัดการเรียนการสอนมีทั้งระบบทางไกลและการสอนในชั้นเรียน ในส่วนของการเรียนทางไกลโดยผ่านทางวิทยุและโทรทัศน์ เป้าหมายหลัก คือ การสอนนักศึกษาแต่ละคนโดยที่บุคคลภายนอกทั่วไปก็จะได้รับความรู้จากวิชาเหล่านี้ ถือว่าเป็นการบริการวิชาการแก่สังคมไปด้วยในตัว อย่างไรก็ตามลักษณะของการเรียนการสอนที่มุ่งเป้าหมายไปสู่ศึกษามีชีวิตจากัดและมีลักษณะเป็นการบรรยายค่อนข้างจะเป็นการเรียนการสอนปกติ มหาวิทยาลัยรามคำแหงจึงมีการบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการ เฉพาะด้วย เพราะ

1. ถึงแม้มหาวิทยาลัยรามคำแหงจะใช้การเรียนการสอนทางไกลด้วยก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการตอบสนองเพียงคนกลุ่มเดียว คือ ผู้ที่มุ่งหวังปริญญายังไม่ตอบสนองคนกลุ่มใหญ่เท่าที่ควร
2. หลักสูตรระดับปริญญาตรี เป็นหลักสูตร 4 ปี ไม่ยืดหยุ่นเท่าที่ควร ไม่สนองต่อความต้องการของสังคมอย่างเร่งด่วน
3. หน้าที่ของมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปจะต้องประกอบด้วยการบริการวิชาการแก่สังคมด้วย ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยเปิด ก็มีหน้าที่ดังกล่าว

ด้วย ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ราชกิจจานุเบกษา, พรบ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521 : 5)

ที่ผ่านมหาวิทยาลัยรามคำแหงก็มีการจัดบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการเฉพาะด้วย ซึ่งมีการจัดทั้งทางวิทยุโทรทัศน์ โดยเฉพาะในช่วงที่ปิดภาคเรียน นอกจากนั้นก็จัดในรูปแบบการอภิปราย สัมมนา การประชุมทางวิชาการ การจัดนิทรรศการ ฯลฯ ซึ่งดำเนินการโดยคณะวิชาและสำนักต่าง ๆ

จากการที่ได้ศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีได้กำหนดแผนงานบริการวิชาการแก่สังคมไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520 : 82) ทั้ง ๆ ที่สภาพเป็นจริงก็มีการบริการวิชาการแก่สังคมในช่วงแผนดังกล่าว เช่น การอบรม กฎหมายว่าด้วยการประกันภัย กฎหมายธุรกิจ การอบรม การวัดผลทางการศึกษาให้แก่ครูของส่วนการศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร การเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทางรายการโทรทัศน์ ๗ สถานีโทรทัศน์ต่างจังหวัดทั่วประเทศทุกเดือน (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบประเมินผล 2522 : 7) นอกจากนั้นในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 5 (2525-2529) มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีโครงการและแผนงานการบริการวิชาการแก่สังคมของ คณะ-นิติศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ และคณะมนุษยศาสตร์ เท่านั้น ที่กำหนดไว้ในแผน (มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2523 : นค.1-มข.3/5) แต่สภาพที่เป็นจริงคณะอื่น ๆ รวมทั้งสำนักต่าง ๆ มีบริการในช่วงแผนดังกล่าวด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าโครงการบางโครงการมีได้กำหนดไว้ในแผนการศึกษา ทั้ง ๆ ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีการบริการวิชาการแก่สังคมในช่วงเวลาดังกล่าว

ในรอบ 2 ปีที่ผ่านมหาวิทยาลัยรามคำแหงเริ่มให้ความสนใจต่อบทบาทของการบริการวิชาการแก่สังคมชัดเจนขึ้น แต่ก็มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานนอกเหนือจากอุปสรรคในค่านต่าง ๆ ที่พบในสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป อุปสรรคปัญหาเหล่านี้ได้แก่ ยังไม่มีโครงการที่จริงจัง และไม่มีแผนงานต่อเนื่องเท่าที่ควร การโฆษณาการไม่เต็มที่ อาจารย์ให้ความสนใจน้อย ภาครัฐริเริ่มและประสานงานที่จะเป็นตัวเชื่อมให้อาจารย์ต่าง ๆ มาร่วมมือทางค่านนี้ (อุทัย ภิรมย์รัตน์, สัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า งานบริการวิชาการแก่สังคมเป็นงานที่สำคัญและเป็นหน้าที่หนึ่งในหน้าที่หลัก 4 ประการ ของระดับอุดมศึกษา และสถาบันอุดมศึกษา เริ่มให้ความสนใจต่องานดังกล่าวมากขึ้น มหาวิทยาลัยรามคำแหงซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่ง ที่เป็นการศึกษาระบบเปิด และมีปรัชญาที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ความเป็นจริงมุ่งสอนนักศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิต งานบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการเฉพาะ ยั้่น้อยอยู่ ประกอบกับอุปสรรคปัญหาที่กล่าวข้างต้น ดังนั้นน่าจะได้มีการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อลดปัญหาที่กล่าวและเพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในลักษณะครบวงจร กล่าวคือ จะวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบในค่านโยบายและจุดมุ่งหมายการวางแผนงาน การดำเนินงาน และการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้จะได้แก่วิธีการทั้งระบบ เนื่องจากลักษณะโครงการหรือการปฏิบัติงานส่วนใหญ่จะประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล (ศิริเรก ศรีสุโข 2528 : 66) อีกประการหนึ่งจากการศึกษาสภาพและปัญหาของการบริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้วิจัยเห็นว่าควรศึกษาในค่านทั้ง 4 นี้ เพราะมหาวิทยาลัยรามคำแหงยังขาดค่านโยบายและการวางแผนงานที่ชัดเจน การใช้ทรัพยากรโดยเฉพาะบุคลากรยังไม่กระจาย และขาดความร่วมมือ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยรามคำแหงยังขาดการประสานงานที่ดีพอ น่าจะศึกษาว่าควรจะมีหน่วยงานกลางในการบริการวิชาการแก่สังคมหรือไม่ เพราะมหาวิทยาลัยรามคำแหงเคยจะจัดตั้งหน่วยงานกลางและก็ไม่ได้นำไปดำเนินการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการบริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในค่านนโยบายและจุดมุ่งหมาย การวางแผนงาน การดำเนินงาน และการติดตามและประเมินผล

ขอบเขตของการวิจัย

1. รูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมในครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะในด้านนโยบายและจุดมุ่งหมาย การวางแผนงาน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล
 - ด้านนโยบายและจุดมุ่งหมาย องค์กรประกอบที่ศึกษา ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการบริการ ผู้รับบริการ และงบประมาณ
 - ด้านการวางแผนงาน องค์กรประกอบที่ศึกษา ได้แก่ ขั้นตอนของแผนดำเนินงาน โครงสร้าง หน้าที่ขององค์กรที่จะให้บริการ การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการให้บริการ
 - ด้านการดำเนินงาน องค์กรประกอบที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ให้บริการ เนื้อหาในการให้บริการ และวิธีการให้บริการ
 - ด้านการติดตามและประเมินผล องค์กรประกอบที่ศึกษา ได้แก่ วิธีการและ ผู้ประเมินผลที่เหมาะสม ทั้งในระดับโครงการ และระดับแผนงานการบริการวิชาการแก่สังคม
2. การบริการวิชาการแก่สังคม มุ่งศึกษาเฉพาะกิจกรรม และโครงการศึกษา ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดขึ้นแก่บุคคลทั่วไป นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนปกติของมหาวิทยาลัยรามคำแหง และไม่รวมถึงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเฉพาะบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยรามคำแหง
3. ผู้บริหารงานการบริการวิชาการแก่สังคมนั้น รวมถึงผู้ที่เคยเป็นผู้บริหารงานการบริการวิชาการแก่สังคม ตั้งแต่ใน พ.ศ.2530 เป็นต้นไป ถึงแม้ปัจจุบันไม่ได้เป็นผู้บริหารก็ตาม

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. รูปแบบที่เหมาะสมของการให้บริการวิชาการแก่สังคม ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นทรศนะส่วนตัวตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ทางด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคมที่เห็นว่าควรจะเป็นค้วยวิธีการวิจัยแบบ EDFR

2. ผู้เชี่ยวชาญในที่นี้เป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ และมีประสบการณ์ในการให้บริการวิชาการแก่สังคมจริง และยังสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการบริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยรามคำแหงด้วย

3. กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. รูปแบบ หมายถึง กรอบความคิด (Conceptual framework) ที่ได้มีการจัดระเบียบ โดยผ่านขบวนการวิจัย เพื่อให้ได้แนวทางและลักษณะสำคัญของปัญหาที่ต้องการศึกษา

2. การบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนปกติของมหาวิทยาลัย เพื่อให้แก่ส่วนราชการ องค์กร รัฐวิสาหกิจ เอกชน หรือหน่วยงานใดในประเทศหรือต่างประเทศ โดยอาศัยทรัพยากร ความรู้ ความสามารถทางวิชาการ เทคนิคหรือวิชาชีพ ซึ่งอาจเป็น

2.1 การฝึกอบรม สัมมนา อภิปราย บรรยาย

2.2 การวิจัย ค้นคว้า สํารวจ

2.3 การวิเคราะห์ ตรวจสอบ ทดสอบ ประเมินผล แปลผล

2.4 การวางแผน วางระบบ ออกแบบ ประดิษฐ์

2.5 การให้คำปรึกษา หรือดำเนินงานทางวิชาการ เทคนิค หรือวิชาชีพ

2.6 การให้บริการทางวิชาการในลักษณะอื่น

ไม่รวมถึงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยรามคำแหง

3. องค์ประกอบของโครงการ หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโครงการ และเกี่ยวข้องกับการทำงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ของโครงการ เพื่อให้โครงการสำเร็จลงได้

3.1 องค์ประกอบในคํานนโยบายและจุดมุ่งหมาย ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการบริการ ผู้รับบริการ และงบประมาณ

3.2 องค์ประกอบในคํานการวางแผนงาน ได้แก่ ขั้นตอนของแผน
คํานงาน โครงสร้าง หน้าที่ขององค์กรในการให้บริการ การประสานงานกับหน่วยงาน
ภายนอกในการให้บริการ

3.3 องค์ประกอบในคํานการคํานงาน ได้แก่ ผู้ให้บริการ เนื้อหา
ในการให้บริการ และวิธีการให้บริการ

3.4 องค์ประกอบในคํานการติดตามและประเมินผล ได้แก่ วิธีการและ
ผู้ประเมินผลที่เหมาะสม ทั้งในระดับโครงการ และระดับแผนงานการบริการวิชาการ
แก่สังคม

4. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ข้าราชการสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในคํานให้บริการวิชาการแก่สังคม

4.1 เป็นผู้ที่มีหน้าที่หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริการวิชาการแก่สังคม
ในระดับบริหารงาน หรือ

4.2 เป็นนักวิชาการที่เคยเขียนบทความหรือทำวิจัยเกี่ยวกับการบริการ
วิชาการแก่สังคม หรือ

4.3 ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการให้บริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบใด
ก็ตาม อย่างน้อย 3 ปี

5. ผู้มีประสบการณ์ในการบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง ผู้ที่เคยปฏิบัติ
งานคํานบริการวิชาการแก่สังคม ทั้งภายในและหรือภายนอกมหาวิทยาลัยที่สังกัด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบรูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละคํานของการบริการวิชาการแก่
สังคม ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. เพื่อประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง จะได้นำผลการวิจัยไปประกอบ
การพิจารณาางานคํานบริการวิชาการแก่สังคม